

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 13. mars 1958 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede: Borten, Bøyum, Reidar Carlsen, Kjøs, Langhelle, Meisdalshagen, Finn Moe, Nordahl, Offerdal, Erling Petersen, Røiseland, Wikborg, Oscar Torp, Hønsvald, Vatnaland og Watnebryn.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lange.

Dessuten ble – etter anmodning av utenriksministeren – følgende embetsmenn fra Utenriksdepartementet gitt adgang til møtet: Utenriksråd Skylstad, ekspedisjonssjef Jakobsen og byråsjef Heiberg.

Formannen: Som medlemmene vel har sett av avisene, er det i den senere tid begynt å bli en del diskusjon kanskje særlig om antarktiske spørsmål, og utenriksministeren har da ønsket å ta opp de problemene som foreligger fra norsk synsvinkel når det gjelder både våre *arktiske* og *antarktiske interesser*. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg hadde tenkt at jeg først skulle komme litt spesielt inn på en del av vår virksomhet i arktiske strøk, nærmere bestemt virksomheten på Øst-Grønland, hvor vi står overfor problemer som jeg gjerne vil ha drøftet med komiteen, og hvor Regjeringen meget gjerne vil ha råd fra denne komite. Jeg venter ikke å få råd på stående fot, men jeg vil i hvert fall gjerne reise problemene. Det vil bli delt om et notat som er satt opp.

Den norske fangstvirksomheten på *Øst-Grønland* har lenge vært ulønnsom, og den bedriften som driver denne virksomheten, Arktisk Næringsdrift A/S, regner med at virksomheten ikke engang dekker utgiftene til underhold for dem som driver fangsten.

Ved siden av Arktisk Næringsdrifts virksomhet har man den meteorologiske stasjonen der oppe, som drives for norsk regning. Meteorologisk Institutt har antydnet at de meteorologiske observasjoner fra Myggbukta Radio kan verdsettes til ca. 10 000 kroner, mens driften koster over det tidobbelte.

I Danmarkstredet – mellom Øst-Grønland og Island – foregår der en kombinert selfangst og håkjerringfangst som *tilsammen* er lønnsom. Håkjerringfangsten drives til dels helt inn til den østgrønlandske kyst. Det er voksen sel som blir fanget, og det er en urasjonell fangst når en ser på selfangsten i Vesterisen og Danmarkstredet under ett. Det er derfor meningen, etter innstilling fra Selfangstrådet, å forby fangsten i Danmarkstredet etter en overgangstid. Hvis dette blir gjort, er det sannsynlig at også håkjerringfangsten opphører, for den er bare lønnsom i kombinasjon med selfangsten.

Vår virksomhet på Øst-Grønland må etter dette sies å være praktisk talt uten økonomisk interesse. Det er heller ingen aktuell mulighet for å ta opp noen virksomhet på noe annet felt, f.eks. bergverksvirksomhet. Det eneste som kunne

tenkes å bli aktuelt, er om det var mulig – i tillegg til håkjerringfangsten – å fange torsk og hval i disse områder. I så fall kunne det bli spørsmål om å ha en stasjon i Umivik eller Skjoldungen i den nordlige del av Sydøst-Grønland. Men det er altså temmelig hypotetisk.

Våre interesser på Øst-Grønland er imidlertid på en måte knyttet sammen med våre interesser på Vest-Grønland, idet det i en noteveksling som ble foretatt 9. juni 1947, da vi gikk med på å forlenge Øst-Grønlands-overenskomstens gyldighet for nye 20 år, ble uttalt fra norsk side:

«Spørsmål om avgrensning av de områder som skal forbeholdes den innfødte befolkning på Øst-Grønland, bør senere tas opp til drøftelse mellom de to regjeringer. Under slike drøftelser skal da spørsmålet om utvidet adgang for norske fiskefartøyer til grønlandske havner tas opp.»

Og grønlandske havner som har aktuell interesse for fisket er i dag bare Vest-Grønlands havner, hvor vi ikke har noen avtalehjemlet særstilling. Uavhengig av denne bestemmelsen har imidlertid norske fiskefartøyer nå fått adgang til en rekke vest-grønlandske havner. Det er særlig de omfattende rettigheter nordmenn har utnyttet i Asgrikohavn ved Færingehavn som er av praktisk betydning.

Det er det norske selskap A/L Utrustning som er den sentrale institusjonen når det gjelder vår virksomhet på Vest-Grønland. Dette selskap – eller rettere sagt A/L AGNO, som de samme interessenter dannet for anledningen – er parthaver i det norsk-dansk-færøyske selskapet «Nordafar» som har dansk konsesjon til å drive slik virksomhet at de norske fartøyer får adgang til å bruke Asgrikohavn når de fisker utenfor Vest-Grønlands kyst. Det norske selskap er tilfreds med de rettigheter som er gitt, og Asgrikohavn er på grunnlag av konsesjonen utbygget med de nødvendige kaier og hus m.v.

Når det så gjelder grunnen til at vi har opprettholdt vår virksomhet på Øst-Grønland, vil jeg gjerne gjøre oppmerksom på at omkring 1920 gjorde Danmark henvendelser til en rekke land for å få anerkjent sin suverenitet over hele Grønland. Det støtte på motstand fra Norge, og fra norsk side ble forhandlinger foreslått på fritt grunnlag. Disse førte frem til Øst-Grønlands-overenskomsten av 9. juli 1924, som på en tilfredsstillende måte og uten å berøre suverenitetsforholdet ordnet de praktiske spørsmål slik at bl.a. den norske næringsvirksomhet og meteorologiske virksomhet kunne fortsette uforstyrret.

Senere utferdiget imidlertid danskene bestemmelser som gjaldt også for Øst-Grønland, og suverenitetsspørsmålet ble på nytt gjenstand for tvist, inntil saken ble avgjort ved den faste domstol i Haag 5. april 1933. Etter denne dommen kan det ikke lenger herske tvil om at Danmark har suverenitet over hele Grønland. Vi har således ikke andre rettigheter enn de som flyter av våre avtaler med Danmark.

Det har fra danske myndigheters side gjennom årene vært gjort mange forsøk på å få brakt den norske virksomhet på Øst-Grønland til opphør. Danskene har likevel i noen utstrekning tatt hensyn til norske interesser og norsk opinion, bl.a. ved i 1947 å unnlate å si opp Øst-Grønlands-overenskomsten, mot at vi gikk med på forholdsvis moderate endringer i den. Den kan imidlertid sies opp i 1965 til opphør

i 1967, og det er neppe tvil om at danskene fortsatt gjerne ser at vi forlater Øst-Grønland, selv om de siden 1950 ikke har berørt spørsmålet.

Grunnen til at vi hittil har gitt de nødvendige bevilgninger til å opprettholde virksomheten på Øst-Grønland har vært at vi har ment at det ville være av betydning for oss at denne virksomhet fortsatte, for derved å vise at rettighetene er aktuelle hvis danskene i 1965 skulle ville si opp overenskomsten eller sette som vilkår for fornyelse av den at våre rettigheter blir sterkt beskåret. Det er som nevnt en viss mulighet for at disse rettigheter på et senere tidspunkt kan få en viss betydning, f.eks. hvis det blir funnet fiskeforekomster som fordelaktigst kan bli utnyttet ved fiskeristasjoner på Sydøst-Grønland, eller som befinner seg så nær land at det kan være av betydning å fange innenfor fiskerigrensen.

En annen grunn til at vi har søkt å stå så sterkt som mulig på Øst-Grønland, er at vi kunne benytte våre rettigheter der som byttmiddel for å beholde de økonomisk mer betydningsfulle rettigheter som våre fiskere har skaffet seg på Vest-Grønland i samarbeid med dansker og færøyinge.

Disse hensyn – altså hensynet til mulige fremtidige interesser på Sydøst-Grønland og til aktuelle interesser på Vest-Grønland – gjør seg fremdeles gjeldende.

Men så kommer vi til hva alt dette *koster*. Det å opprettholde vår virksomhet på Øst-Grønland er dyrt. I de senere årene har det vært bevilget kr. 180 000 pr. år som bidrag til Arktisk Næringsdrift A/S til fangstvirksomhet og drift av Myggbukta Radio, og dessuten kr. 25 000 til Hermann Andresens fortsatte fangstvirksomhet, altså tilsammen kr. 205 000 pr. år. På det budsjett som nå er fremlagt, vil det på grunn av prisstigningen trenges henholdsvis kr. 210 000 til Arktisk Næringsdrift og kr. 45 000 til Hermann Andresen, og det er da også ført opp tilsammen kr. 255 000 i Regjeringens budsjettforslag. Men før Stortinget tar endelig standpunkt til den bevilgningen, vil vi gjerne ha drøftet med denne komite hele spørsmålet om det er tilstrekkelig sterkt grunnlag for å opprettholde i så pass dyre dommer disse rettigheter på Grønland. For disse 255 000 regner vi med å ha inntil 7 fangstmenn i virksomhet. Hvis Arktisk Næringsdrift A/S sløyfer fangstvirksomheten, vil selskapet antagelig kunne nøye seg med et bidrag på kr. 150 000, og skal all virksomhet opphøre, vil det bli nødvendig med ca. kr. 100 000 på det kommende budsjett til en avhentingsekspedisjon til sommeren. Hvis vi nedlegger fangstvirksomheten, må en regne med at eventuell gjenopptaking vil kreve atskillige utgifter til reparasjon av hus og nyanskaffelse av utstyr.

Fortsatt fangstvirksomhet på Øst-Grønland inntil det blir klart om danskene vil si opp overenskomsten i 1965, vil således kreve årlige bevilgninger på minst kr. 250 000, eller tilsammen ca. 2 mill. kroner for det tidsrommet det gjelder, altså frem til 1965. Hvis det deretter skal føres forhandlinger med danskene kan det bli spørsmål om ytterligere bevilgninger for å opprettholde virksomheten i forhandlingstiden.

Det er imidlertid et annet moment som også veier tungt ved vurderingen av om vi bør fortsette å sende ekspedisjoner til Øst-Grønland. Det er den risiko disse ekspedisjoner medfører både for deltakerne i ekspedisjonene og for fartøyene. Som kjent forliste «Polarbjørn» siste sommer og de ombordværende ble bare reddet ved

en farlig og kostbar aksjon – den var kostbar, ikke for oss i første rekke, men for det amerikanske flyvåpen som utførte redningsdåden.

Min konklusjon blir derfor at når man tar i betraktning hva det koster i direkte bevilgninger over statsbudsjettet, og den risiko deltakerne i ekspedisjonene og fartøyene utsettes for, er det grunn til tvil om det er riktig å fortsette virksomheten på Øst-Grønland. Men før Regjeringen tar noe endelig standpunkt i denne saken, vil den gjerne høre utenrikskomiteens mening om spørsmålet.

Det notatet jeg har bygget på, vil bli omdelt, og dessuten har vi en god del bakgrunnsdokumenter som vil bli stillet til rådighet for komiteen, når den skal vurdere denne saken nærmere.

Formannen: Jeg skal takke for denne redegjørelsen om Øst-Grønland. Det er klart at komiteens medlemmer ikke kan ta standpunkt til disse spørsmål på stående fot. Jeg går ut fra at vi også bør utsette det kapittel i budsjettet som gjelder Øst-Grønland, for det vil jo være kjedelig om vi først innstiller på en sum og så kommer tilbake med reduksjoner. Men hvis det er noen som har noen umiddelbar reaksjon å gi uttrykk for, eller har spørsmål å stille i sakens anledning, vil sikkert utenriksministeren gjerne høre det.

Hønsvald: Utenriksministeren nevnte muligheten for hvalfangst der oppe. Så vidt jeg vet, driver islendingene fra et par stasjoner hvalfangst i Danmarkstredet. Der var det i all fall for noen år siden norske interesser med, og dette norsk-islandske selskap hadde kontor her i Oslo. Jeg vet ikke om dette samarbeidet mellom nordmenn og islendinger om hvalfangsten der oppe er opphørt, eller om fangsten bare drives for Islands regning. Hvis det er norske hvalfangstinteresser som er aktuelle der oppe for tiden, er jo også det et moment som teller.

Utenriksminister Lange: Vi har i departementet under drøftinger av denne saken med de sakkyndige instansene – det er i første rekke Polarinstituttet som her kommer inn som sakkyndig, - ikke fått noen opplysninger om at der for øyeblikket er norske interesser involvert, men vi tenker på det som en mulig fremtidig interesse. Jeg skal imidlertid få undersøkt det som hr. Hønsvald har snakket om, så vi kan få helt sikkert greie på det.

Vatnaland: Utenriksministeren nemnde at der var ei rekkje bakgrunnsdokument som fylgde dette opplegget til saka. Eg vil gjerne høyra om der mellom dei dokumenta er noka vurdering over den næringa av selfangst og håkjerringfiske som no vert driven i det området, noko oversyn over kva det beløper seg til, og noka utsegn frå dei som har drive den næringa. Eg skjønna utanriksministeren slik at Selfangstrådet – eller kva det no var kalla – tilrådde etter ei overgangstid å forby selfangst på Aust-Grønland. Eg vil gjerne høyra om der blant bakgrunnsdokumenta er noka nærare vurdering av denne næringsdrifta, slik som ho har vore driven, og noko om korleis dei ser på det, dei som her då vert beskorne i si næringsverksemd.

Utenriksminister Lange: Vi har i disse bakgrunnsdokumentene konsentrert oss om selve den historiske fremstilling av forholdet mellom danske og norske interesser på Grønland og hele komplekset omkring Øst-Grønlandsavtalen. Hvor det gjelder de næringsinteressene som vi har der oppe, og særlig den linjen som nå er lagt opp for fredning av selen i Danmarkstredet, har spørsmålene vært gjenstand for grundig vurdering fra alle sakkyndige instanser i forbindelse med de forhandlinger vi nettopp har fullført med russerne om selfangsten i det hele tatt. Der har de direkte interesserte vært bragt inn i bildet, og der er – så vidt jeg skjønner – enighet på alle norske hold om at for i det hele tatt å bevare grunnlaget for den fremtidige næring, må man gå til ganske drastiske fredningsbestemmelser etter en avviklingsperiode, særlig hvor det gjelder fangsten av voksne dyr, fordi den desimerer stammen etter hvert.

Noen økonomisk vurdering av hva håkjerringfisket og selfangsten tilsammen betyr i norsk næringsliv, tror jeg ikke foreligger, men det skal vi da prøve å skaffe til veie i tillegg til de dokumenter som vi alt har ferdig.

Bøyum: Det er eit spørsmål som eg ikkje er heilt klår over, når det gjeld Grønland og fangstverksemda der oppe. Eg såg eingong i eit dokument at dersom me ville halde oppe den retten som me hadde der, måtte me gjera bruk av desse stasjonane femte kvart år, og dersom me ikkje gjorde det, ville me missa den retten me hadde. Eg har forstått det slik at når me hadde oppretta desse stasjonane, var det for å halda oppe retten. Eg kan ikkje med min beste vilje skjøna at ein mann kan halda på der oppe slik som Andresen, med dei kummerlege kår han ser ut til å ha der – det må vera sporten for hans vedkomande. Men dersom me no misser den retten me har, anten ved å leggja stasjonane våre heilt ned eller ved å forsøma dei, så er det vel ikkje tenkjeleg at me kan få ei kontrakt med danskane slik at me kan få att retten, men då er retten tapt for godt, reknar eg med. Og det har vel unekteleg eit visst verde å kunna ha denne retten der oppe. Det er dyrt å halda han oppe, det er så. Men det er ein gamal norsk koloni, det tel litt det òg. Eg ville berre nemna dette. Eg har ingi meining om kva ein skal gjera eller ikkje gjera der oppe, det torer eg ikkje seia i dag i alle fall.

Formannen: Får jeg lov å tilføye direkte til det som hr. Bøyum sa, at vi må jo ikke la retten forsvinne fordi om vi ikke er der oppe hvert femte år. Men det kunne jo tenkes at vi kunne oppta forhandlinger med Danmark på det grunnlag at vi sa at vi ville gi fra oss rettighetene mot å få kompensasjon på Vest-Grønland – den utveien kan også tenkes.

Utenriksminister Lange: Den bestemmelsen hr. Bøyum har i tankene, er vel artikkel 4 i Øst-Grønlands-avtalen, som lyder slik:

«Innenfor det i artikkel 1 nevnte område» - altså det geografiske området som avtalen omfatter - «er der adgang for personer eller selskaper til å ta grunn i besiddelse til bruk, når den strekning som tas i besiddelse,

virkelig innrettes og nyttes til bosted eller oplag eller på annen effektiv måte, og den ikke allerede er tatt i besiddelse av nogen annen.

Retten fortapes når besidderen eller hans fullmektig ikke har innfunnet sig på stedet i fem år i trekk.»

Men det er altså en privatrettslig bestemmelse. Det er privatrettslige rettigheter det her er tale om, det er ikke rettigheter på vegne av den norske stat i og for seg.

Jeg tror det er riktig å stille problemet slik at det vi her må vurdere, er om historiske og næringspolitiske momenter tilsier at vi i en videre årrekke fremover, for å bevare en historisk posisjon og *potensielle* næringsinteresser mer enn aktuelle, skal bruke ¼ million kroner om året – det vil si, vi må regne med at det kommer til å stige, for skal fangstvirksomheten opprettholdes, vil ikke fangstfolkene nøye seg med det magre utkommet som den i dag gir dem. Men jeg tror vi kanskje får et bredere grunnlag for denne vurderingen når jeg også har omtalt de problemene som vi står overfor i Antarktis, og ser det litt i sammenheng med de forpliktelser vi har – mer enn rettigheter – på Svalbard, for her står vi overfor en avveining av hva vi med våre ressurser i det hele tatt makter å hevde av rettigheter og å opprettholde av virksomhet.

Nordahl: Det gjaldt bakgrunnsstoffet, som også de andre talerne har vært inne på. Jeg forsto utenriksministeren slik i det første innlegget som han hadde, at han vurderte dette mest ut fra et kommersielt synspunkt. Derfor vil jeg spørre om det i det bakgrunnsstoffet som foreligger, også foreligger noen politiske vurderinger ved siden av. Jeg synes at politiske vurderinger også må komme inn til en viss grad her.

Utenriksminister Lange: De er gitt en meget bred plass i bakgrunnsstoffet.

Formannen: Da tror jeg det er like godt at utenriksministeren fortsetter med redegjørelsen, så vi får et utsyn over hele bildet.

Utenriksminister Lange: Hvor det gjelder *Antarktisproblemene* kommer jeg til å uttale meg relativt kort, men vi kommer til å omdele et mer utførlig notat. Det jeg sier, er bare et sammendrag.

Det er to grunner til at jeg har bedt utenrikskomiteen om å få denne anledning til å drøfte Norges politikk i Antarktis. Den ene grunnen er at det på forskjellig hold arbeides med planer om et øket internasjonalt samarbeid i området, tildels også med spørsmålet om en full internasjonalisering av området. Den andre grunnen er, som jeg alt har vært inne på, de store omkostninger som er forbundet med den vitenskapelige virksomhet som vi for tiden driver i Antarktis og de personellproblemer vi i denne sammenheng også står overfor. Det er nå nødvendig å ta stilling til om det er ønskelig å fortsette den vitenskapelige virksomheten som vi driver der nede i forbindelse med Det Internasjonale Geofysiske år, som utløper ved utløpet av 1958.

Spørsmålet om en internasjonal ordning for Antarktis var senest oppe i 1948. Fra amerikansk side ble det den gang lagt frem en plan som gikk ut på at de særlig interesserte land skulle overlate sine individuelle nasjonale krav og interesser til en egen internasjonal kommisjon sammensatt av en representant for hver av de deltakende stater. Denne kommisjonen skulle samarbeide med institusjoner knyttet til de Forente Nasjoner, og skulle sette opp planer for forskning og for vitenskapelig og teknisk utvikling som kunne gjennomføres i fellesskap. Videre skulle kommisjonen ha ansvaret for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet i Antarktis.

I den norske regjeringens kommentar til det amerikanske forslaget ble det sagt at vi var interessert i internasjonalt vitenskapelig samarbeid, men vi fant det overflødig å opprette et internasjonalt styre i Antarktis. Videre ble det i det norske svaret fremholdt:

«Norges suverenitet over disse områder er folkerettslig vel forankret, og den norske regjering håper at den amerikanske regjering vil forstå at Norge av nasjonale og politiske grunner ikke godt kan gi fra seg sin eksklusive suverenitet over det som er norsk territorium.»

Allerede det amerikanske forslaget av 1948 bygget vel i stor utstrekning på en frykt for at Sovjet-Samveldet skulle komme til å utnytte området til militære formål. Sovjet-Samveldet har nå under Det Internasjonale Geofysiske År utfoldet en meget stor virksomhet i Antarktis, og det er nok særlig dette som har bidratt til at den amerikanske og den britiske regjering begge har tatt saken opp påny.

Den plan *britene* foreløpig har festet seg ved, går ut på å legge Antarktis inn under en internasjonal kommisjon som skulle bestå av representanter for de ni eller ti land som har størst direkte interesser i Antarktis. Foruten Argentina, Australia, Chile, Frankrike, New Zealand, Norge og Storbritannia, som alle opprettholder territoriale krav i Antarktis, vil en etter britisk mening måtte ha med Sovjet-Samveldet og De Forente Stater, og muligens Sør-Afrika-Sambandet.

Denne internasjonale kommisjon er tenkt knyttet til de Forente Nasjoner på en eller annen måte, men ikke direkte underlagt FN's kontroll. Dette siste er for å hindre at Antarktis skulle bli en kasteball i internasjonal politikk og et objekt for hestehandel mellom land uten interesser i området.

Alle som søker å drive virksomhet av en hvilken som helst art i Antarktis, vil måtte søke tillatelse av den internasjonale kommisjon. Dens oppgave vil først og fremst være å forhindre at Antarktis blir brukt til militære formål, og ellers å koordinere den vitenskapelige virksomhet og hindre dobbeltarbeid av den art som nå drives. f.eks. i den del av Antarktis som både Storbritannia, Argentina og Chile gjør krav på.

Den britiske plan synes å regne med at alle deltakerstatene skal gi avkall på sine nåværende territoriale krav, men denne del av forslaget er visstnok ennå ikke godtatt av Australia.

Vi er foreløpig underhånden og i fortrolighet underrettet om de britiske overveielser, og det er blitt oss meddelt at Regjeringen vil få en offisiell henvendelse i saken i hvert fall før britene tar noen kontakt med russerne. Men det

britiske utenriksdepartement vil være interessert i å motta den norske regjerings reaksjon alt nå som en underhåndsreaksjon.

Den *amerikanske* ambassade har nylig meddelt at også De Forente Staters regjering vil sette pris på å bli gjort kjent med den norske regjerings syn på en del hovedpunkter som en på amerikansk side tenker seg bør legges til grunn for en permanent ordning av forholdene i Antarktis. Det uttales fra amerikansk side at hensikten med henvendelsen er å søke å oppnå en slik ordning at den vil kunne bygge på enighet mellom de land som har store og direkte interesser i Antarktis.

Det amerikanske diskusjonsforslag til retningslinjer for en ordning av Antarktis-spørsmålet er følgende:

- a) Antarktis bør bare utnyttes for fredelige formål. Landmilitære, marine- og flybaser for krigsformål må ikke anlegges.
De land som har store og direkte interesser i Antarktis, bør i fellesskap søke å oppnå enighet med Sovjet-Samveldet om dette, muligens gjennom en traktat. For å sikre at Antarktis utnyttes bare for fredelige formål, bør de nødvendige inspeksjons- og kontrolltiltak settes i verk.
- b) Det bør inngås en overenskomst mellom regjeringene med sikte på fortsatt internasjonalt vitenskapelig samarbeid i Antarktis til beste for alle etter utløpet av Det Internasjonale Geofysiske År.
- c) De relativt få land som har interesser og som driver virksomhet i Antarktis, kan behandle antarktiske spørsmål av felles interesse på en bedre og mer effektiv måte enn de Forente Nasjoner vil kunne gjøre. Det er forutsetningen at enhver ordning man måtte komme frem til, ikke må være i strid med FN-pakten.

Til slutt uttales det at hvilken politikk De Forente Stater og de land i den frie verden som har fremsatt territoriale krav i Antarktis, enn måtte bestemme seg for, bør den så vidt mulig være slik at den blir godt mottatt av den offentlige opinion over hele verden. –

Som det sees, har de britiske og amerikanske planer for en internasjonal ordning for Antarktis meget til felles. De går begge inn for:

- a) at Antarktis ikke skal utnyttes militært,
- b) at det internasjonale vitenskapelige samarbeid i Antarktis skal fortsettes og koordineres, og
- c) at de land som har spesielle interesser i Antarktis, skal bestyre området i fellesskap.

Det amerikanske memorandum inneholder et punkt om inspeksjon og kontrolltiltak som ikke er tatt med i det britiske forslag.

På den annen side overveier britene hvorvidt en ordning som påtenkt bør medføre at de nåværende territoriale krav blir oppgitt, et punkt som USA hadde med i sitt forslag av 1948. Argentina og Chile synes å ha avvist en slik mulighet, og Australias stilling er som jeg nevnte, foreløpig ikke kjent.

Som det vil ses, er det ikke noe fundamentalt nytt i det som nå foreligger, sammenliknet med det amerikanske forslag av 1948. De nye planer omfatter også de samme land, men med et viktig tillegg – Sovjet-Samveldet, som i mellomtiden har utfoldet stor vitenskapelig virksomhet der nede.

Både på grunn av den politiske utvikling og på grunn av den økte vitenskapelige virksomhet i Antarktis, er det nødvendig at vi på norsk side overveier disse spørsmålene på nytt.

I betraktning av den utvikling som er foregått i internasjonal politikk, er det etter Regjeringens oppfatning meget som taler for å bruke Antarktisområdet som et prøvelfelt for et utvidet, internasjonalt samarbeid i et bestemt geografisk område, men det forutsetter en så radikal omlegging av norsk politikk hittil i Antarktis at det er nødvendig først nærmere å undersøke hva denne politikk har bygget på.

De norske interesser i Antarktis daterer seg, som kjent, fra begynnelsen av dette århundre, da nordmenn begynte hvalfangst fra landstasjoner på øyene i Falklandsektoren. På den tid var hvalfangsten avhengig av at man kunne komme til land under fangsten, og det hersket også frykt for at fremmede stater som annekterte områder i Antarktis ville utferdige slike sjøgrensebestemmelser eller fangstbestemmelser at det ville vanskeliggjøre norsk hvalfangst. Den norske hvalfangstnæring var derfor sterkt interessert i at Norge fulgte andre lands praksis og krevet suverenitet over områder i Antarktis. Opprinnelig var altså vår Antarktispolitikk bestemt av våre hvalfangstinteresser. I tillegg til det kom etter hvert ønsket om å opprettholde Norges ry som en av de fremste nasjoner i polarforskningen, særlig etter Roald Amundsens sydpolsekspedisjon kom det momentet sterkt i forgrunnen.

Hvalfangsten har imidlertid forlenget utviklet seg slik at fangstflåten er blitt uavhengig av å søke land i Antarktis, og det er neppe mange som er beredt til å ofre særlig meget bare for å opprettholde vår prestisje som polarforskere.

Den vitenskapelige virksomhet som fra norsk side har vært drevet i de *senere år* i Antarktis, har først og fremst hatt til hensikt å styrke våre suverenitetskrav. Den rent vitenskapelige interesse har vært av subsidiær karakter. Selv om vi skulle ønske å fortsette en slik «aktiv linje» i Antarktis, er det imidlertid nå et spørsmål om vi økonomisk og personellmessig kan make det. Dette er karakterisert slik i en uttalelse av professor Harang, som har vært vår norske representant i de rent vitenskapelige forhandlinger om tilretteleggingen av virksomheten i Det Internasjonale Geofysiske År:

«Med professor Sverdrups bortgang er den siste representant for vår «klassiske» polarforskning borte, og vi har ingen andre eller yngre som kan erstatte ham. Hvis man tar det standpunkt å investere de meget store summer som er nødvendige for mer eller mindre kontinuerlig arbeid i Antarktis, så må det skje en samtidig oppbygging av en forskergruppe i Norge som – i samarbeid med andre institusjoner – kan ta seg av planleggelsen av aktiviteten og bearbeidelsen av materialet og også i atskillig utstrekning være med i feltarbeidet i Antarktis.»

Det er meningen at den norske ekspedisjon som nå er i Dronning Maud Land, skal trekke hjem etter utløpet av Det Internasjonale Geofysiske År, d.v.s. 13. desember 1958. Omkostningene for denne ekspedisjonen er kalkulert til omlag 6 millioner kroner, og da er det tatt med den flyfotografering for kartleggingsformål som skal foregå i forbindelse med avhenting av ekspedisjonen.

Et omkostningsoverslag fra Polarinstituttet viser at ett års fortsatt drift av den norske stasjonen – Norway Station – ville komme på et par millioner kroner. Hvis vi først fortsetter den «aktive linje» i Antarktis, må vi være forberedt på å arbeide kontinuerlig der nede i tiden fremover.

Det spørsmål som foreligger er derfor om det er grunn til å ta denne store økonomiske belastning ved fortsatt aktiv vitenskapelig virksomhet i Antarktis, når det for det første synes å være klart at fortsatt drift av stasjonen ikke har nevneverdig betydning for norsk vitenskap, når det for det andre synes tvilsomt om suvereniteten har betydning for våre fangstinteresser, og når det for det tredje synes å foreligge muligheter for å få i stand en tilfredsstillende internasjonal ordning som vil gjøre det mindre påkrevet å yte særlige ofre for våre rene suverenitetskrav.

Hvis vi kommer til at vi bør forlate vår tidligere «aktive linje» i Antarktis, bør vi basere vår fortsatte virksomhet i området på internasjonalt samarbeid med andre interesserte land.

I alle tilfelle synes tiden nå å være kommet til å foreta en avveining mellom våre interesser i Antarktis og vår øvrige virksomhet i arktiske områder. Her kommer særlig Svalbard inn, hvor vi som utøvere av en meget klausulert suverenitet har kanskje mer forpliktelser enn rettigheter, som jeg tidligere var inne på.

Det viser seg nå at vi også på Svalbard står overfor spørsmålet om fortsettelse av den virksomheten som har vært utfoldet der i Det Internasjonale Geofysiske År. Der har vært og er fremdeles i virksomhet en polsk ekspedisjon, og der er en svensk – finsk – sveitsisk. Fra de myndigheter som står bak disse ekspedisjonene er det nå kommet spørsmål om Norge er interessert i å bidra til at virksomheten kan fortsette ut over Det Internasjonale Geofysiske År, og der er vår situasjon den at det fra politiske synspunkter ville være meget ønskelig om vi kunne overta ledelsen av den virksomheten som er innledet av disse andre nå, og gjerne med fortsatt hjelp fra dem, men som sagt, under norsk ledelse. I øyeblikket har vi imidlertid ikke personell til det, og den rent vitenskapelige vurdering er den at dette ikke har så veldig høy prioritet, at der er andre oppgaver innenfor norsk forskning som må gå foran, så det måtte være ut fra rent politiske motiver at vi i tilfelle både satte av penger og satte på personell – for det er det det i tilfelle er spørsmål om.

For Regjeringen fremstiller det seg altså slik at vi er kommet til det punkt hvor vi må foreta en samlet vurdering av hva vi makter og hva vi har reelle både næringspolitiske og utenrikspolitiske interesser av å opprettholde. Jeg tror for min del at vi ved en nærmere vurdering av disse problemene vil måtte komme til at vi må gi Svalbard og virksomheten der førsteprioritet innenfor vår arktiske virksomhet, og at vi ut fra rent politiske motiver må øve et påtrykk under planleggingen av vår samlede forskningsvirksomhet for at der blir stillet de nødvendige ressurser, både økonomiske og personellmessige, til rådighet, for å kunne hevde våre arktiske

tradisjoner og våre arktiske interesser i hvert fall på ett felt. Mer tror jeg ikke vi nøkternt sett kan regne med at det ligger innenfor våre muligheter å greie.

Formannen: Jeg skal få takke for redegjørelsen. Nå har vi jo fått den samlede oversikt, og jeg vil spørre om noen forlanger ordet.

Bøyum: Utenriksministeren nemnde at det ville kosta eit par millionar kroner å halde fram med dette, og driva kontinuerleg. Er det då slik at det ikkje berre er for det fyrste året det vil kosta så mykje, men at det vil verta eit driftsutlegg på ca. 2 millionar for året frametter?

Utenriksminister Lange: Det er det veldig vanskelig å si noe om. Det kan bli mer. Saken er den at hus i Antarktis snør ned, de driver ned etter et par-tre år. Det er ikke helt sikkert at de husene som står der nå, vil kunne brukes et helt år til, og hvis man skal bygge nye hus, stiger straks kostnadene ganske vesentlig.

Gjennom vår ambassadør holder vi på å undersøke om det er interesse for et samarbeid mellom en del vesteuropeiske land for å opprettholde slik virksomhet der nede – at vi kunne gå inn i et samarbeid f.eks. med Storbritannia, Frankrike og Belgia, som har virksomhet der nede nå under Det Internasjonale Geofysiske År – men foreløpig er ikke reaksjonene særlig positive. Fra amerikansk side har det under drøftingene om virksomheten i Det Internasjonale Geofysiske År vært uttrykt sterk interesse for et slikt vesteuropeisk samarbeid, sikkert ut fra den betraktning at hvis ikke vi, de vesteuropeiske land, gjør det, blir det et spørsmål om ikke amerikanerne må utvide sin virksomhet enn ytterligere for å hindre at russerne overtar en del av den virksomhet som nå drives av de vesteuropeiske land. For alle ting tyder på at russerne er innstillet på å fortsette i meget betydelig omfang der nede, og for dem spiller omkostningene i slike tilfelle ingen rolle.

Bøyum: Dersom dette området blir lagt inn under FN si styring, om ein skal si det slik, vil det då verta fastlagt kor stor part russarane vil få til å driva forskning i, eller kan me risikera at det heile litt etter kvart vert eit russisk område, på grunn av den valdsame forskinga dei set inn der?

Utenriksminister Lange: Jeg tror en må se det slik at både de engelske og de amerikanske planene for internasjonalisering har sin bakgrunn i en frykt for at vi en vakker dag kan stå overfor et russisk suverenitetskrav der nede, et eksklusivt suverenitetskrav over en sektor i Antarktis. Det er for å forebygge det at man har tatt opp planene om internasjonalisering hvorved prinsipalt alle som har rettigheter der skulle oppgi sine eksklusive krav og så å si slå sine krav sammen, og slippe russerne inn også, men uten noe geografisk begrenset sektorområde der nede. Men forutsetningen for de planene som er skissert – og det er jo ikke mer enn skisser vi står overfor foreløpig – er så vidt jeg kan forstå at alle som deltar i ordningen som direkte interesserte parter – og det er nå i motsetning til i 1948 enighet om at Sovjet-Samveldet må betraktes som en direkte interessert part – må ha de samme rettigheter

og de samme plikter, bl.a. til å søke tillatelse og til å spesifisere sine planer overfor en internasjonal kommisjon hvor alle var representert, og også forpliktelse til å overholde bestemmelsene om demilitarisering av hele området. Denne demilitarisering lå bak et fremstøt som ble gjort fra indisk hold i FN for noen år siden, hvor de tenkte på å reise spørsmålet i Generalforsamlingen, men hvor de bl.a. etter henstilling fra oss og fra de andre landene med territoriale krav der nede, unnlot å gjøre det. Det som da var deres primære interesse, var å få en garanti for at området ikke ble utnyttet til militære formål, og som jeg tror de først og fremst hadde i tankene – til prøvefelt for kjernefysiske våpen.

Bøyum: Har russarane gjevi uttrykk for sitt syn på dette at det skal vera heilt nøytralt, eller ...?

Utenriksminister Lange: Så vidt jeg vet har de ikke gjort det. Men det måtte jo være vanskelig for dem, all den stund deres prinsipale forslag er øyeblikkelig innstilling av alle prøver og forbud mot atomvåpen, å motsette seg at en slik avtale ble inngått.

Bøyum: Den russiske innstillinga skiftar frå dag til dag den, så ...

Formannen: Så vidt jeg kan se er det altså ingen norske næringsinteresser knyttet til vårt suverenitetskrav i Antarktis?

Utenriksminister Lange: Nei. Der var i sin tid sterke norske næringsinteresser, så lenge hvalfangsten var avhengig av at man kunne komme i land, men etter at den er blitt rent pelagisk, er den eneste interesse vi har at ikke suverenitetsinnehaverne utstrekker sine krav over så store havområder at det berører de norske fangstfelter. Der har vi selvfølgelig en interesse av at vi ikke får 200 mils grenser med spesielle fangstbestemmelser som hindrer norsk næring.

Formannen: Da må jeg si at min umiddelbare reaksjon – men det er uten vesentlig studium av dokumenter eller gjennomtenkning – er at når det ikke er noen norske næringsinteresser knyttet til dette, skulle vi ikke ha noen spesiell grunn til å motsette oss de amerikanske og britiske planer som her er antydnet, særlig når De Forente Stater og britene selv anser dette som den beste løsning på problemene. Men som sagt, det er bare en umiddelbar reaksjon.

Hønsvald: Vi skal vel ikke være så absolutt sikre på at vi ikke kan komme til å få næringsinteresser der nede. Hvis man *ikke* får en internasjonalisering av området, med det resultat at de rettigheter som enkelte land påberoper seg blir aktive, slik at de får suvereniteten, kan de komme til å fastsette en fangstgrense der nede som kan genere våre hvalfangere. Det hender at hvalbåten går helt opp under isbarrieren etter hvalen, og det er jo tvilsomt om isbarrieren hviler på land eller om

den flyter. Vi kan derfor komme til å stå overfor forbud mot å fange så nær isbarrieren som vi enkelte ganger hittil har gjort.

Jeg vet ikke riktig – disse hvalfangstlisensene som vi hittil har hatt på Syd-Georgia og Syd-Shetland, er de opprettholdt slik at vi fremdeles har dem? Er det så at de fornyes for ett år ad gangen, eller eksisterer det noen avtale om at man kan utøve fangst på disse lisensene for noe lengre tidsrom?

Utenriksminister Lange: Vi har en del landstasjoner i drift på Syd-Georgia fremdeles, og det har ikke vært reist noe tvilsspørsmål om vår adgang til å fortsette der.

Hønsvald: Nei vel. Fangsten der er nemlig basert på lisens.

Utenriksminister Lange: Ja, det er jo et område som Storbritannia krever suverenitet over, så vidt jeg husker, det ligger jo innenfor Falkland-sektoren.

Hønsvald: Men ellers er jeg av samme oppfatning som hr. Finn Moe, at hvis man kunne nå frem til en internasjonalisering av dette området, ville det være det beste.

Men så ville jeg gjerne spørre, med tanke på næringsinteressene: Er Hvalfangerforeningens uttalelse på det punkt innhentet?

Utenriksminister Lange: Ikke ennå. Vi syntes det var litt for tidlig å gå ut til næringsorganisasjonene med det. Der er jo for så vidt en vanskelig situasjon i norsk hvalfangstnæring for øyeblikket, idet jo både rederne og mannskapsorganisasjonene nærmest er innstillet på nå å bryte ut av hvalfangstkonvensjonen og fange den hval som kan fanges så lenge det finnes hval, og så avvikle hele næringen og det kan hende at slike overveielser ville farge deres uttalelser. Men det skulle for så vidt gjøre det sannsynlig at vi ikke ville ha noen særlige betenkeligheter ved en internasjonalisering der nede.

Hønsvald: Jeg tenkte meg muligens at en uttalelse fra det hold kunne komme til å munne ut i en støtte for kravet om internasjonalisering.

Utenriksminister Lange: Det er høyst sannsynlig.

Hønsvald: Jeg har sett på de kartene som foreligger. Området er jo delt opp i striper, og disse landene krever en stripe hver seg. Jeg kan ikke forstå at det er mulig med en slik oppdeling å drive effektiv vitenskapelig forskning. Det må jo være frihet til å drive forskning over hele sydpolsområdet. Så den dårligste av alle løsninger synes jeg er at man fortsetter med å opprettholde disse nasjonale krav og kanskje også krever suverenitet over de stripene man har der nede. Det kan jeg ikke skjønne har noen som helst interesse hverken for oss eller noe annet land.

Utenriksminister Lange: Det er ikke full enighet om det mellom dem som hevder suverenitet. Australia holder meget sterkt på sine suverenitetskrav så vidt jeg vet, og Argentina og Chile krever jo suverenitet over de samme områder som Storbritannia hevder suverenitet over. Vårt eget suverenitetskrav er jo ikke anerkjent hverken av De Forente Stater eller Sovjet-Samveldet. Det er anerkjent av de andre land som hevder suverenitet der nede, men altså ikke av Sovjet-Samveldet og USA. Ingen av dem hevder eksklusive suverenitetskrav.

Men her vil vi også gjerne få lov til å dele om et litt mer utførlig notat, og der er også i denne sak en del bakgrunnsdokumenter som vi stiller til komiteens rådighet. For alle disse spørsmålene har jo en historie som det er av interesse å kjenne til.

Formannen: Vi kommer kanskje ikke synderlig lenger i dag, før komiteen har fått studert de dokumenter som er stillet til disposisjon.

Jeg vil gjerne høre om det vil være for tidlig å ta et møte på saken i neste uke. Jeg mener ikke dermed at man skal ta avgjørelse i saken allerede da, det kan jo også hende at komiteen gjerne vil ha seg forelagt andre uttalelser før så skjer. – Da ingen har uttalt seg imot, vil formannen forsøke å få i stand et nytt møte i slutten av neste uke.

Møtet hevet.